

NAi

Beleidsplan 2005-2008

Van erfgoed tot experiment

Nederlands Architectuurinstituut
november 2003

Inhoudsopgave

pagina

1. Het NAI – profiel en positie	3
2. Het NAI in 2001-2003: Resultaten, sterke en zwakke aspecten	4
3. Het NAI in 2005-2008	6
3.1 Missie en beleidsthema's	6
3.2 Het NAI als nationaal archief en kenniscentrum	7
3.3 Het NAI als platform	9
3.4 Educatie	10
3.5 Publieksbereik, marketing en communicatie	11
3.6 Internationale activiteiten	12
3.7 Het NAI in den lande: allianties en dependances	12
3.8 Externe betrekkingen en sponsoring	13
3.9 Bedrijfsvoering, personeel en organisatie	13

Bijlage 1 : Samenvatting Meerjarenbegroting 2005-2008 incl. Toelichting

Bijlage 2 : Kopie statutenwijziging NAI d.d. 10 november 2003

Bijlage 3 : Kopie uittreksel handelsregister d.d. 26 november 2003

1. Het NAI – profiel en positie

Het NAI is een nationale instelling die als taak heeft om het culturele erfgoed zoals dat vastligt in de architectuur en de ontworpen omgeving te verzamelen, te onderzoeken en te presenteren om daarmee op nationaal en internationaal niveau een debat te ondersteunen over heden en toekomst van de architectuur.

Binnen het Nederlandse culturele bestel vervult het NAI de functie van nationaal archief en kenniscentrum op het gebied van architectuur, stedenbouw, landschaps- en interieurarchitectuur. Daarnaast heeft het een landelijke platformfunctie in het presenteren van actuele ontwikkelingen en het stimuleren van een publiek debat over ruimtelijke ordening, fysiek erfgoed en gebouwde identiteit. Om al deze taken te kunnen vervullen beschikt het over een archief, een bibliotheek en studiezaal, tentoonstellingsruimten en ruimtes voor debat.

Het NAI beheert de rijkscollectie op het gebied van architectuur, één van de belangrijkste en grootste bouwkunstcollecties ter wereld, met tal van archieven en verzamelingen van belangrijke Nederlandse architecten. Acquisitie, onderzoek, ontsluiting, conservering en beschikbaarstelling van deze collectie behoren tot de kerntaken van het instituut. De archieven, met de informatie die daarin besloten ligt, worden niet alleen benut voor tentoonstellingen, publicaties, onderzoek en onderwijs, maar vormen bovendien een belangrijke bron voor beleidsmakers en uitvoerders bij actuele vraagstukken en ontwerpogaven. De bibliotheek en de website geven verder invulling aan de functie van nationaal kenniscentrum.

Het NAI organiseert 15 tot 20 exposities per jaar waarin architectuur in de volle breedte (van interieurdesign tot landschapsinrichting, van volkshuisvesting tot infrastructurele werken) aan bod komt. Actuele en historische, Nederlandse en internationale, monografische en thematische onderwerpen wisselen elkaar af. De platformfunctie krijgt verder gestalte in lezingen, workshops, symposia en debatten waarin actuele en historische vraagstukken ter discussie worden gesteld, al dan niet ondersteund door publicaties.

Met zijn activiteiten richt het NAI zich zowel op de vakwereld van architecten, ontwerpers en andere professioneel betrokken partijen (bouwnijverheid, ontwikkelaars, woningcorporaties, overheid, wetenschap, etc.) als op een breed publiek. Daarnaast ontplooit het instituut een breed aanbod van educatieve activiteiten die voor een belangrijk deel zijn gericht op het primaire en het voortgezet onderwijs.

Als nationale sectorinstelling vervult het NAI een leidende en coördinerende rol in het internationale architectuurbeleid van Nederland. Het NAI draagt er in zijn vele internationale contacten zorg voor dat de architectuur en ruimtelijke ordening van Nederland in het buitenland bekendheid krijgen. Anderzijds brengt het NAI in Nederland belangwekkende internationale ontwikkelingen in de architectuur voor het voetlicht door middel van tentoonstellingen en lezingen.

Het NAI werkt samen met tal van instellingen en organisaties op lokaal, nationaal en internationaal niveau. Binnen het architectuurveld bekleedt het instituut een prominente rol als nationaal platform en spin in het web voor allianties met derden. Zo wordt regelmatig samengewerkt met Architectuur Lokaal, het Berlage Instituut, Archined, Archis, NAI uitgevers en onder andere op internationaal en educatief gebied met het Stimuleringsfonds voor Architectuur en de Stichting Premsele. Voor organisaties als Archiprix, European, BONAS en de Internationale

Architectuurbiennale vormt het NAI de thuisbasis. Daarnaast bestaan structurele samenwerkingsverbanden met universiteiten en academies en met de vakwereld.

Als nationale sectorinstelling speelt het NAI een belangrijke rol bij de totstandkoming en uitvoering van het architectuurbeleid dat gezamenlijk door de ministeries van OCenW, VROM, V&W en LNV is ontwikkeld en voor de periode 2001-2004 is vastgelegd in de nota "Ontwerpen aan Nederland". Het NAI wordt gesubsidieerd uit hoofde van het architectuurbeleid. Het ministerie van OCenW is de belangrijkste subsidiegever van het NAI, maar ook de ministeries van VROM, V&W en LNV leveren structureel een substantiële bijdrage. Financiering en beoordeling van het NAI geschieden langs de lijnen van de Cultuurnotasystematiek.

2. Het NAI in 2001-2003: Resultaten, sterke en zwakke aspecten

De directiewisseling bij het NAI in 2001 heeft geleid tot een aanscherping van missie, beleid en programmering binnen de kaders die in het beleidsplan 2001-2004 zijn geformuleerd. De ambitie om de door het NAI beheerde collectie meer zichtbaar te maken en in te zetten bij presentatie- en platformactiviteiten heeft geresulteerd in een reeks tentoonstellingen waarin de collectie en de historische context van architectuur een hoofdrol spelen¹. Waar mogelijk is het cultureel erfgoed verbonden met actuele en toekomstige opgaven op het gebied van architectuur en ruimtelijke ordening. Daarbij is regelmatig ingespeeld op thema's uit het architectuurbeleid². Het NAI heeft nadrukkelijk aandacht besteed aan het experiment in de architectuur met een reeks vernieuwende tentoonstellingen waar de grensgebieden met andere disciplines als theater, film, design en nieuwe media worden verkend, waar de nieuwste ontwikkelingen onder jonge ontwerpers worden gesignaleerd en waarin wordt gepoogd architectuur op een andere manier te definiëren³. Zowel bij activiteiten in eigen huis als bij internationale activiteiten heeft het NAI nadrukkelijk aandacht gegeven aan Nederlandse architectuur en Nederlandse architecten⁴. Er is begonnen met een internationale programmering van rondreizende tentoonstellingen. Op de Biënnales van Venetië en Sao Paolo hebben succesvolle presentaties plaatsgevonden. Door het beperkte activiteitenbudget in combinatie met een inzakkende sponsormarkt heeft het NAI een aantal belangwekkende tentoonstellingen met hoge publiciteitswaarde en een potentieel groot publieksbereik aan zich voorbij moeten laten gaan⁵. Om dezelfde reden heeft het NAI de tentoonstellingsfrequentie moeten terugschroeven. Dat is onder andere ten koste gegaan van activiteiten op het gebied van stedenbouw en landschap. Deze thema's hebben onvoldoende aandacht kunnen krijgen.

Met de openstelling van de museumwoning Huis Sonneveld is het permanente aanbod van het NAI enorm verrijkt. Ook heeft de in 2002 ingestelde NAI Prijs voor het beste gerealiseerde ontwerp van een architect jonger dan veertig jaar een belangrijke impuls gegeven aan de actualisering van het collectiebeleid. De dossiers van de genomineerde projecten worden opgenomen in de NAI-collectie, een illustratie van de integratie van presentatie- en collectiebeleid. Om beheer en gebruik van de collectie te stroomlijnen, de (digitale) beschikbaarheid te verbeteren en daardoor de functie van het NAI als kenniscentrum adequaat te kunnen uitvoeren is een begin gemaakt met de ontwikkeling van een volledig geautomatiseerd collectieinformatiesysteem. Binnen het NAI en met partners w.o. het Nationaal Archief, DIVA

¹ J.J.P.Oud, *Uit Eigen Huis*, De Koepels van Berlage, Cuypers eetzaal, Wonen op z'n Rotterdams.

² De Grote Projecten, particulier opdrachtgeverschap: Heilige Huisjes, mobiliteit: Room with a View.

³ Clip City, Latent Space, Gio Ponti, Reality Machines, INProgres, INdecorum, Asymptote.

⁴ UN Studio, MVRDV, KCAP.

⁵ Mies van der Rohe, Shopping

zijn enkele pilotprojecten voor digitalisering uitgevoerd. Met nieuws over aanwinsten en collectieonderzoek biedt de onlangs gerealiseerde collectiesite aan veel bezoekers inzicht in de rijkdom van de collectie. Het gebruik van meer traditionele kennisvoorzieningen als de bibliotheek en studiezaal is licht gestegen. Door de gestage groei van de maquettecollectie is er in de depots van het NAI een nijpend ruimteprobleem ontstaan dat om een structurele oplossing vraagt.

Educatie is, evenals collectie, meer geïntegreerd in het algehele presentatiebeleid. Daarin vervult educatie een brugfunctie naar nieuwe en aankomende publieksgroepen waarin brede lagen van de samenleving vertegenwoordigd zijn. Het educatieve aanbod is uitgebreid met programma's voor het voortgezet onderwijs. Dat heeft geleid tot een groter bereik onder deze doelgroep. Inmiddels ontvangt het NAI ruim 10-duizend educatieve bezoekers per jaar.

Met een uitschieter naar 145-duizend in 2001, toen Rotterdam culturele hoofdstad van Europa was, bedragen de bezoekersaantallen van het NAI constant circa 100-duizend bezoekers per jaar. Eigen middelen om hierin verandering te brengen d.m.v. grootschalige marketing- en publiciteitscampagnes ontbreken. De website van het NAI is vernieuwd en fungeert na een aanzienlijke verdieping en uitbreiding steeds meer als een autonoom cultureel overdrachtsmedium. Met meer dan 260-duizend bezoekers per jaar is de NAI-website uitgegroeid tot één van de meest geraadpleegde architectuursites ter wereld.

Deze periode is gewerkt aan een grotere herkenbaarheid en toegankelijkheid van het NAI in de vorm van een duidelijke, herkenbare huisstijl, naamgeving op het gebouw, verbetering van de bewegwijzering en een upgrading van publieksruimtes als de entreehal en de foyer.

De directie beoogt een meer structurele aanpak van sponsorwerving. De eerste stap daartoe was de oprichting van de NAI Circle die inmiddels zo'n 25 leden telt. Bij de werving van structurele sponsors boekt het NAI moeizaam resultaat als gevolg van de economische situatie. De samenwerking met de Vereniging Vrienden is aangehaald. De Vrienden ondersteunen o.a. de lezingenserie van het NAI.

De directie heeft een aantal maatregelen genomen om de interne organisatie te verbeteren, onder andere door versterking van de managementstructuur en van competenties op het gebied van ICT, informatiebeleid, gebouwenbeheer en personeelsmanagement. De achterstand die het NAI evenals andere culturele instellingen heeft m.b.t. arbeidsvoorwaarden bemoeilijkt de opbouw van een adequaat en competent personeelsbestand. M.n. voor managementfuncties en functies op gebieden als ICT, sponsorwerving en marketing is het moeilijk om kundige medewerkers te werven en aan de organisatie te binden.

De statuten van de Stichting Nederlands Architectuurinstituut zijn geactualiseerd. De relatie tussen bestuur en directie is m.i.v. 2003 gemodelleerd naar het Raad van Toezichtmodel, overeenkomstig de dagelijkse praktijk van de besturing van het instituut en de huidige inzichten m.b.t. cultural governance.

Vijftien jaar na de oprichting – het NAI vierde eind 2003 zijn derde lustrumfeest – kan worden geconcludeerd dat het instituut zijn bestaansrecht heeft bewezen. Nationaal en internationaal heeft het NAI in korte tijd een vooraanstaande positie verworven. De organisatie staat en is uitgegroeid tot een volwassen publieksinstelling die zich mag verheugen in een constante belangstelling. Directie en bestuur kijken daarop met tevredenheid terug, maar richten tegelijkertijd de blik naar voren in het besef dat deze verworvenheden nu verdiept en uitgebouwd moeten worden.

3. Het NAI in 2005-2008

3.1 Missie en beleidsthema's

De missie zoals die in de afgelopen Cultuurplanperiode is geformuleerd en aangescherpt vormt ook voor de periode 2005-2008 het uitgangspunt voor beleid en activiteitenprogramma.

Het NAI heeft als centrale taak om het Nederlandse culturele erfgoed zoals dat vastligt in de architectuur en de ontworpen omgeving te verzamelen, te onderzoeken en te presenteren om daarmee op nationaal en internationaal niveau een debat te ondersteunen over heden en toekomst van de architectuur.

Vanuit de overtuiging dat architectuur een zaak is voor iedere burger ziet het NAI het als zijn taak om waarneming, kennis en begrip van de vormgegeven, fysieke werkelijkheid te bevorderen en inzicht te verschaffen in de wijze waarop onze werkelijkheid tot stand is gekomen om van daaruit te kunnen laten zien hoe deze kan worden veranderd. Het NAI wil er, met andere woorden, toe bijdragen dat wij allemaal bewust kunnen deelnemen aan de ruimtelijke inrichting van Nederland. Verbreding van het publieksbereik staat ook in de komende beleidsperiode centraal.

Binnen deze algemene doelstelling van het architectuurbeleid heeft het NAI als specifieke doelstelling om een brug te slaan tussen verleden en actualiteit. De collectie, op te vatten als het geheugen van de Nederlandse architectuur, speelt daarin een sleutelrol. In de komende beleidsperiode wil het NAI deze collectie beter zichtbaar maken en waar mogelijk verbinden met actuele en toekomstige opgaven voor de ruimtelijke inrichting van Nederland.

De achterliggende gedachte, die ook ten grondslag ligt aan het Belvédère-beleid van de rijksoverheid, is dat het cultureel erfgoed een onmisbare schakel en belangrijke inspiratiebron vormt bij het oplossen van hedendaagse en toekomstige ontwerpogaven. Daarbij is het van belang om niet alleen stil te staan bij de documentatie van wat gebouwd is, maar ook aandacht te besteden aan experimenten en niet-gerealiseerde plannen uit het verleden. Juist deze experimenten demonstreren het vermogen van architectuur om de wereld om ons heen te doorgronden en om deze anders vorm te geven en in te richten.

In plaats van een geschiedenis van monumentale gebouwen of luxueuze kunstuitingen voor rijke opdrachtgevers kent Nederland een traditie van architectuur die uitdrukking geeft aan gemeenschappelijke belangen en die collectieve gebruik van ruimte als uitgangspunt hanteert. Deze traditie heeft geresulteerd in woningbouw van uitzonderlijke kwaliteit. In Nederland is architectuur een experiment in het voortdurend intensiever wordende ruimtegebruik en een manier waarop maatschappelijke verhoudingen en ontwikkelingen manifest worden. Deze optiek vormt een belangrijk richtsnoer voor het activiteitenprogramma van het NAI. Concreet betekent dit dat nadruk zal komen te liggen op woningbouw, stedenbouw, ruimtelijke ordening, kunstmatige landschappen en, meer algemeen, het besef dat ons landschap continu aan verandering onderhevig is. De aandacht voor deze thema's en, daarbinnen, voor hedendaagse Nederlandse ontwikkelingen en experimenten bieden het NAI de mogelijkheid een eigen, herkenbare bijdrage te leveren aan het internationale architectuurdebat.

Als het gaat om actuele ruimtelijke vraagstukken put het NAI niet alleen uit de geschiedenis van de Nederlandse architectuur, maar richt het de schijnwerpers ook op bijzondere benaderingswijzen uit het buitenland die hier onbekend zijn. In dat verband zal het NAI in de komende periode o.a. aandacht besteden aan twee relevante opgaven: de vertaling van de

multiculturele samenleving in de gebouwde omgeving en de vervaging van het onderscheid tussen stad, suburbane omgeving en het platteland, oftewel de hybride stad.

Onze omgeving wordt behalve door gebouwen in toenemende mate door design, nieuwe media en andere vormen van beeldcultuur bepaald. Deze ontwikkelingen vormen voor het NAI een belangrijke uitdaging. In de komende jaren zal het de verbreding van zijn scope continueren en de raakvlakken tussen architectuur en deze nieuwe terreinen nader onderzoeken en presenteren. Verder zal het NAI aandacht blijven besteden aan voorbeelden van digitale architectuur, waarin Nederland een vooraanstaande en bijzondere positie inneemt.

Missie en beleidsthema's hebben niet alleen betrekking op de presentatie- en platformactiviteiten van het NAI maar ook op de museale en educatieve activiteiten voor de komende jaren. Dit past in het streven om de verschillende taken en functies van het instituut optimaal op elkaar af te stemmen en zo goed mogelijk te integreren.

3.2 Het NAI als nationaal archief en kenniscentrum

Acquisitie en beheer

In samenhang met het presentatiebeleid zal het NAI in de komende jaren een actief acquisitiebeleid voeren met betrekking tot de periode 1970-1990, mede om te voorkomen dat belangrijke archieven verloren gaan. Een tweede accent in het collectiebeleid is het hedendaags verzamelen. Aan de hand van o.m. de projectdossiers die met de NAI Prijs worden verworven, worden recente ontwikkelingen en experimenten in de Nederlandse architectuur vastgelegd.

Nu het land in hoog tempo verandert, mede dankzij grote infrastructurele werken als Schiphol, de HSL-lijn en de bouw van Vinexwijken, is het verzamelen van alleen particuliere ontwerpersarchieven niet meer voldoende om inzicht te bieden in de ontwikkelingen van de Nederlandse architectuur en stedenbouw. De komende periode wil het NAI in overleg met betrokken instanties⁶ onderzoeken op welke wijze archieven waarin de effecten van de ingrepen in de inrichting van Nederland zijn vastgelegd, voor het nageslacht bewaard kunnen blijven.

Op het gebied van interieurarchitectuur en landschapsarchitectuur ontbreekt in Nederland een natuurlijke opvang van archieven.⁷ Het NAI beschouwt het als zijn taak om in deze verwante erfgoed domeinen een actieve rol te spelen maar ontbeert daarvoor menskracht en opslagruimte. Zo lang hiervoor geen extra middelen beschikbaar zijn, zal het NAI zich inspannen om de archiefsituatie m.b.t. interieur- en landschapsarchitectuur in overleg met o.a. de Premisela Stichting, ICN, RKD en de Landbouw Universiteit Wageningen te bewaken. Tegelijkertijd moet worden geconstateerd dat de situatie vraagt om een heldere bestelvisie van de overheid met daarbij behorende middelen.

Steeds vaker wordt het NAI geconfronteerd met de situatie dat maquettes en studies van Nederlands meest vooraanstaande architecten voor veel geld op de markt worden aangeboden. Los van de constatering dat het hiervoor geen middelen bezit, wil het NAI zich hier ook om andere redenen uiterst terughoudend in opstellen. Dat heeft als consequentie dat soms belangrijke werken naar het buitenland zullen verdwijnen. In een enkel geval is het echter van zo groot

⁶ o.a. Nationaal Archief en de Rijksgebouwendienst

⁷ Dit is duidelijk geworden uit het onderzoek naar Vormgevingserfgoed, dat door ICN is uitgevoerd. Zie voor de situatie van landschapsarchitectuur rapport *Papier en Landschap, Archivering tuin- en landschapsarchitectuur in Nederland*.

belang dat een archief voor de Collectie Nederland behouden blijft, dat aankoop gerechtvaardigd is. Voor die incidentele gevallen zal het NAI een beroep doen op incidentele steun van de rijksoverheid en van fondsen.

Bij de verwerving van archieven, met name uit de afgelopen decennia, krijgt het NAI steeds vaker te maken met ontwerpen en beelden die in geautomatiseerde systemen zijn vervaardigd. Behoud, beheer en ontsluiting van deze digitale bestanden vergt deskundige menskracht en gespecialiseerde software en hardware. Met het oog op deze ontwikkeling participeert het NAI in een Europees onderzoeksproject naar duurzaamheid en standaardisering. In samenwerking met derden⁸ wil het NAI richtlijnen voor behoud en beheer van digitale archieven opstellen.

Vanwege de groei van de maquettecollectie is het NAI genoodzaakt extern een speciale depotruimte voor deze belangrijke verzameling te realiseren. Daarvoor is een locatie gevonden in één van de Schiehallen bij de Van Nellefabriek in Rotterdam. Deze locatie biedt tevens de mogelijkheid om de collectie voor het publiek open te stellen. Voor de kosten die gepaard gaan met inrichting van het depot naar museale maatstaven (€400.000) is een eenmalige investeringssubsidie aangevraagd bij het ministerie van OCenW. De jaarlijkse exploitatielasten van het depot bedragen €30.000. Om deze onvermijdelijke kosten te kunnen dekken is een structurele verhoging van het collectiebudget nodig.

Onderzoek, digitalisering en collectieinformatie

Gezien missie en thema's voor de komende beleidsperiode en gezien de grotere rol die de collectie in het activiteitenprogramma gaat spelen (zie ook §3.3) wil het NAI nadrukkelijk meer aandacht besteden aan onderzoek naar en reflectie op de collectie. Daartoe zal de samenwerking met universiteiten worden geïntensiveerd, zullen studiedagen worden georganiseerd en zullen de resultaten van onderzoek regelmatig over het voetlicht worden gebracht in de vorm van lezingen en publicaties. Het onderzoek naar P.J.H. Cuypers dat in 2007 moet uitmonden in een publicatie en een overzichtstentoonstelling krijgt een stevig accent in het onderzoeksprogramma.

Om de toegankelijkheid en zichtbaarheid van de collectie te vergroten dient het NAI in deze cultuurplanperiode flinke vooruitgang te boeken op het gebied van digitalisering en collectieinformatie. In 2003 is begonnen met de ontwikkeling van een integraal collectieinformatiesysteem (CIS) dat in de komende jaren zijn beslag moet krijgen. Het koppelen van informatie uit de verschillende collectiedelen via de AAT-thesaurus leidt tot effectieve ontsluiting van de collectie en vergroot bovendien de informatierijkdom en de bruikbaarheid voor onderzoek, presentatie, onderwijs en educatie. Vanaf 2005 zullen delen van de collectie, met name beeldmateriaal, stelselmatig worden gedigitaliseerd en gekoppeld aan het collectieinformatiesysteem via internet worden aangeboden. De zichtbaarheid van de collectie wordt daarmee letterlijk en figuurlijk vergroot en het publieksbereik aanmerkelijk verbreed. Digitalisering van de collectie vraagt structureel om extra menskracht en middelen.

Het NAI wil zijn functie als kenniscentrum versterken door de kennis van de internationale ontwikkelingen in architectuur en stedenbouw die vastligt in de bibliotheekcollectie, beter en actiever naar buiten te brengen. Door de bibliotheekcatalogus te koppelen aan het collectieinformatiesysteem en aan te bieden op het internet, wordt de bibliotheekcollectie wereldwijd toegankelijk voor onderzoekers, studenten en geïnteresseerden. In aansluiting daarop wil het NAI de digitale dienstverlening uitbreiden.

⁸ O.a. met Vereniging DEN, Koninklijke Bibliotheek, architectenbureaus en internationale partners

In samenwerking met BONAS, Archined en de makers van de Gids voor Moderne Architectuur onderzoekt het NAI de mogelijkheden van een encyclopedische database voor Nederlandse architectuur op internet. Het koppelen van de verschillende bestanden biedt tal van mogelijkheden voor een aanzienlijke vergroting van informatieaanbod en publieksbereik.

3.3 Het NAI als platform

Het Nederlands Architectuurinstituut is de vanzelfsprekende nationale presentatieplek voor architectuur, dat thema's behandelt in een Nederlandse en internationale context en dat geworteld is in de culturele infrastructuur van zijn thuisbasis Rotterdam. In §3.1 zijn de belangrijkste beleidsthema's voor de komende vierjarenperiode geschetst. Terwijl het programma primair de ontwikkelingen op de terreinen architectuur, stedenbouw en landschap laat zien, worden in de komende jaren ook de randgebieden van deze 'kerndisciplines' verkend. Zo zal meer aandacht worden besteed aan interieurarchitectuur en zullen de ruimtelijke aspecten van vormgeving als theatervormgeving, tentoonstellingsinrichting en filmdecor worden getoond. De vormgeving en het gebruik van de openbare ruimte komen aan de orde binnen het perspectief van stedenbouw en landschap.

De 'verborgen schat' van de collectie wordt permanent onderdeel van het presentatiebeleid. Hiertoe zal zaal 2 heringericht worden. In een semi-permanente presentatie op 450 m² wordt een overzicht gegeven van de geschiedenis van het bouwen in Nederland vanaf 1850 tot heden. Hoogtepunten uit de collectie als schetsen, tekeningen, maquettes en foto's worden thematisch getoond. Daarnaast tonen meerdere wisseltentoonstellingen per jaar deze geschiedenis in context. De centrale aanwezigheid van de geschiedenis in de vorm van deze grote semi-permanente collectie-opstelling geeft het NAI een duidelijk eigen gezicht, vergroot het publieksbereik, zorgt voor stabiliteit en verdieping in het tentoonstellingsprogramma en geeft de actualiteit een breder perspectief.

De nieuwste ontwikkelingen in de ontwerpdisciplines worden getoond in zaal 3, de 'experimentenzaal'. In de praktijk zal dit vaak het werk van jonge architecten en ontwerpers zijn. Presentaties van European, Archiprix en ontwerpopleidingen kunnen hiervan onderdeel uitmaken. Speciaal in deze zaal zullen ontwerpers met een interdisciplinaire benadering met relaties naar beeldende kunst, fotografie, film, nieuwe media en design aandacht krijgen.

In zaal 1 worden de grote monografische en thematische tentoonstellingen, met afwisselend Nederlandse en internationale onderwerpen geprogrammeerd. Daarbij worden de huidige beleidslijnen doorgetrokken met nieuwe tentoonstellingen waarin architectuur in een historische context wordt geplaatst (Team X, P.J.H. Cuypers, Naoorlogs Nederlands Polderlandschap), tentoonstellingen waarin belangwekkende en vernieuwende internationale ontwikkelingen worden gepresenteerd (Herzog & De Meuron, Tweede Internationale Architectuuriënnale) en exposities waarin actuele architectuur- en ruimtelijke inrichtingsopgaven centraal staan (reconstructie naoorlogse woonwijken, multicultureel bouwen en wonen, de hybride stad). Meer dan voorheen zullen de thema's als serie worden geprogrammeerd en in verschillende periodes met verschillende invalshoeken op daartoe geëigende plaatsen in het gebouw aan bod komen.

Het tentoonstellingsprogramma kan nu, ondanks de bijzondere inspanningen die het NAI zich telkenmale getroost m.b.t. sponsor- en fondsenwerving, slechts dankzij een lage frequentie, grote terughoudendheid ten aanzien van thema's en vergaande kostenreductie worden gerealiseerd. Om de platform en presentatietaak naar behoren uit te kunnen voeren en het tentoonstellingsprogramma op het huidige niveau te handhaven, zonder dat het NAI

onaanvaardbare financiële risico's loopt, is een verhoging van het activiteitenbudget met €250.000 per jaar noodzakelijk⁹. Daarnaast wil het NAI in het jaarlijkse activiteitenbudget een bedrag reserveren om, meer dan nu het geval is, in te kunnen spelen op de actualiteit.

Het NAI continueert zijn platformtaak in het samenbrengen van enerzijds de ontwerp- en vakwereld en anderzijds overheden, ontwikkelaars, corporaties en bouwwereld, in de vorm van lezingen, discussies en workshops rond eerder genoemde thema's. De succesvolle discussiereeks met jonge ontwerpers De Salon wordt voortgezet en uitgebouwd naar een soortgelijke reeks met meer ervaren architecten en ontwerpers die voor vakgenoten en algemeen publiek hun werk ter discussie stellen.

Om het publieksbereik te verbreden en de actieradius te vergroten wil het NAI in de komende periode meer stelselmatig met zijn activiteiten naar buiten treden.

In de eerste plaats wil het NAI dit realiseren met behulp van een televisieprogramma, waarin een breed publiek kan worden geïnformeerd over architectuur en over de activiteiten van het instituut. Een dergelijk programma sluit goed aan bij de nationale platformfunctie. In contacten met producenten en mediapartners zullen de mogelijkheden hiervoor worden onderzocht. In de tweede plaats wil het NAI een bescheiden publicatiereeks op poten zetten in de vorm van een wetenschappelijk compendium, een kwartaalverslag o.i.d. waarin verslag wordt gedaan van onderzoek dat binnen de collectie en het curatorenteam plaatsvindt en waarin op niveau aandacht wordt besteed aan tentoonstellingsthema's en andere instituutsactiviteiten.

Daarnaast streeft het NAI naar verbreding van de programmering door meer lezingen, symposia, excursies e.d. te organiseren, zowel in eigen huis als daarbuiten. Tenslotte wil het NAI het publieksbereik vergroten door digitale presentaties op het world wide web. In deze 'virtuele zaal' wordt architectuur getoond die alleen in het digitale medium kan bestaan en worden speciale webpresentaties geprogrammeerd die zijn gerelateerd aan een gelijktijdige tentoonstelling in het NAI.

3.4 Educatie

Het NAI beschouwt educatie als het middel bij uitstek om de betrokkenheid van het publiek bij architectuur te vergroten. Educatie is dan ook een speerpunt in het beleid van het NAI. De doelstelling van de educatieve activiteiten vloeit voort uit de missie: bezoekers kennis laten maken met de authentieke voorwerpen en ideeën die het erfgoed van de architectuur vormen, hen daardoor helpen te ontdekken hoe de gebouwde en ingerichte omgeving tot stand is gekomen en hen te inspireren en stimuleren tot betrokkenheid bij de ruimtelijke inrichting van Nederland.

Het educatieve activiteitenprogramma is specifiek gericht op drie doelgroepen: kinderen (primair onderwijs), jongeren (voortgezet onderwijs) en volwassenen. Het NAI streeft ernaar om het aantal deelnemers van educatieve activiteiten (nu 10.000) in de komende periode met 10% per jaar geleidelijk te doen groeien tot 15.000 per jaar.

Bij de ontwikkeling van het educatief aanbod vormt de programmering van het NAI het uitgangspunt. De nieuwe semi-permanente collectietentoonstelling over de geschiedenis van het bouwen en wonen in Nederland wordt ingezet voor alle educatieve doelgroepen. Deze presentatie wordt speciaal toegankelijk gemaakt voor kinderen, en vormt daardoor een belangrijke uitbreiding van het familieaanbod. De nieuwe opstelling stelt het NAI in staat het onderwijs programma's te bieden die aansluiten op de leerdoelen. Het programma voor het basisonderwijs

⁹ zie toelichting begroting

vindt aansluiting bij het vak omgevingseducatie. Voor het voortgezet onderwijs is er een CKV-aanbod waar stijlherkenning centraal staat. Het aanbod voor volwasseneneducatie draait om architectuurgeschiedenis.

De educatieve programmering rond de semi-permanente presentatie functioneert als ruggengraat voor de wisselende educatieve programma's die gekoppeld zijn aan tijdelijke tentoonstellingen en evenementen. Deze wisselende programma's die vooral aantrekkelijk zijn voor jongeren (CKV-programma's: activiteit, lesbrief en dossier) en volwassenen (rondleidingen) worden gecontinueerd.

Het NAI wil de landelijke spilfunctie op het gebied van architectuureducatie die het nu al ten dele vervult, versterken. Architectuur- en designeducatie voor het voortgezet onderwijs zijn in Nederland zwak ontwikkeld. In samenwerking met het Stimuleringsfonds voor Architectuur en de Stichting Premsela is het NAI een project gestart om in deze lacune te voorzien door programma's te ontwikkelen die leerlingen en leerkrachten in het hele land kunnen gebruiken. Daarbij wordt o.a. samenwerking gezocht met lokale architectuurcentra. Om deze taak in de komende beleidsperiode te continueren en uit te bouwen is verhoging van het educatiebudget vereist.

Educatie paviljoen

Gezien de beperkingen van het huidige gebouw zal een substantiële toename van het educatieve bezoek pas kunnen worden gerealiseerd met de komst van een Educatie Paviljoen. Jo Coenen heeft de plannen daarvoor het afgelopen jaar uitgewerkt. Het ontwerp voorziet ook in een verbetering van de toegankelijkheid en een introductiepresentatie voor het algemene publiek. Inmiddels is de sponsor- en fondsenwerving voor de aanvullende financiering ter hoogte van €2,5 miljoen¹⁰ van start gegaan. Vooralsnog hoopt de directie op openstelling in 2006.

3.5 Publieksbereik, marketing en communicatie

Gelet op de taak van het NAI om architectuur en vraagstukken over ruimtelijke inrichting dichter bij de burger te brengen, is een breed publieksbereik van groot belang. Voor de komende periode stelt het NAI zich ten doel om het bezoekersaantal gestaag te doen groeien met 10% per jaar. Dat betekent dat gestreefd wordt naar een gemiddelde van 150.000 bezoekers per jaar in 2008. Deze doelstelling moet worden bereikt door een intensivering van de marketing- en communicatie-inspanningen, die slechts voor een klein deel door eigen middelen kunnen worden gedragen. Het NAI zal voor dit doel dan ook allianties moeten zoeken met mediapartners en sponsors die publiciteitscampagnes kunnen ondersteunen. Afgelopen jaar is het NAI begonnen met structureel publieksonderzoek. Op basis van de resultaten daarvan wil de directie het marketingbeleid in de komende beleidsperiode verder aanscherpen.

Naast de Architectuurkrant blijft de NAI-website een belangrijke rol vervullen als communicatiemiddel. Zowel de website als andere digitale middelen (direct-mail) zullen actiever worden ingezet als communicatie-instrument. Door het aanbod toegankelijker, interactiever en meer gelaagd te maken wil het NAI het bereik van de website nog verder vergroten. In het mediabeleid heeft het eerder genoemde streven naar uitingen op televisie prioriteit.

¹⁰ inclusief inrichtingskosten

3.6 Internationale activiteiten

Als nationaal sectorinstituut is het NAI de eerst verantwoordelijke instelling om vorm te geven aan het internationale architectuurbeleid. In de komende cultuurplanperiode wil het NAI zijn internationale functie versterken door de internationale activiteiten intern steviger te verankeren en extern effectiever en met meer continuïteit in te zetten.

Het exporteren van Nederlandse architectuur naar het buitenland wordt in navolging van de huidige succesrijke serie¹¹ gecontinueerd met een reeks kleinere monografische tentoonstellingen. Incidenteel zullen grotere reizende tentoonstellingen in de vorm van coproducties met andere internationale instellingen of musea worden ontwikkeld. De uitwisseling tussen de Nederlandse en de internationale vakwereld wordt gestimuleerd door het organiseren van symposia en lezingenreeksen in het buitenland. In de bezoekersprogramma's ligt het accent op architectuurcritici, conservatoren en wetenschappers uit prioriteitslanden en thematische groepsbezoeken van buitenlandse journalisten en 'opinion leaders'. Op dit onderdeel gaat het NAI samenwerken met Premsela.

De landelijk coördinerende rol van het NAI krijgt invulling door structurele afstemming van de internationale activiteiten met het Stimuleringsfonds voor Architectuur en met andere architectuurinstellingen. Daarnaast verzorgt het NAI de Nederlandse bijdragen aan o.m. de Biënnales van Venetië en Sao Paolo, dan wel door zelf invulling te geven aan het programma, dan wel door gastcuratoren uit te nodigen. Zolang de financiering van deze statelijke presentaties niet structureel is geregeld, zullen daarvoor telkens incidentele middelen moeten worden gevonden.

De internationale activiteiten van het NAI worden grotendeels gefinancierd uit de HGIS-gelden die het NAI jaarlijks aanvraagt. Met het oog op de continuïteit, juist in internationaal cultuurbeleid een factor van doorslaggevend betekenis, pleit het NAI voor een meerjarige toewijzing van de HGIS-subsidie. Voor coördinatie en realisatie van de groeiende internationale activiteiten is structurele uitbreiding van de NAI-formatie noodzakelijk.

3.7 Het NAI in den lande: allianties en dependances

Teneinde het draagvlak en het publieksbereik te vergroten oriënteert het NAI zich op mogelijkheden voor presentaties, platform- en collectie-activiteiten in delen van het land die op grote reisafstand van Rotterdam liggen. Zo zal het NAI in Groningen in samenspraak met gemeente, provincie en lokaal architectuurcentrum GRAS bijdragen aan de programmering en invulling van het Wall House van John Hejduk. Ook voor Maastricht bestaan concrete plannen. Door lokale partijen is de Wiebengahal aan het NAI om niet beschikbaar gesteld. Gedeputeerde Staten van Limburg en het college van B&W van Maastricht staan positief tegenover de plannen. Zij verkennen de mogelijkheden om exploitatie en programmering van een NAI-dependance structureel te ondersteunen en hierover tot een convenant met de rijksoverheid te komen. Het NAI ziet in deze alliantie een uitgelezen kans om draagvlak en publieksbereik te verbreden en de culturele infrastructuur in de regio te versterken. Ter aanvulling op lokale subsidies, fondsen en sponsorbijdragen is een verhoging van het NAI-activiteitenbudget met €150.000 nodig om in deze dependance een volwaardige programmering met tentoonstellingen, lezingen en educatieve programma's te realiseren.

¹¹ MVRDV, KCAP en Neutelings Riedijk Architecten

3.8 Externe betrekkingen en sponsoring

In de komende jaren wil het NAI zich inspannen om de inbedding in de verschillende geledingen van de maatschappij te versterken. Het aanhalen van de banden met het bedrijfsleven verdient daarbij speciale aandacht, onder meer omdat het instituut voor de realisatie van zijn activiteitenprogramma sterk afhankelijk is van ondersteuning uit die sector. Hiervoor zal het NAI zich met name blijven richten op de natuurlijke achterban die wordt gevormd door de architectuur- en bouwwereld. Verbreding van het draagvlak moet gestalte krijgen in verdere uitbreiding van de NAI Circle, een kring van goede vrienden uit het bedrijfsleven die niet alleen in financieel opzicht maar ook op inhoudelijk en organisatorisch niveau ondersteuning bieden. Het streven om een aantal structurele, meerjarige sponsors aan het NAI te binden geniet ook in de komende periode prioriteit. In de wetenschap dat jaarlijks minimaal € 400.000 aan aanvullende inkomsten nodig is om het activiteitenprogramma te kunnen realiseren, blijft het verwerven van incidentele sponsorgelden daarnaast een harde noodzaak.

De Vereniging Vrienden van het NAI vormt een belangrijke achterban. In de komende jaren wil de directie de betrokkenheid van de vrienden bij het instituut vergroten. Door uitbreiding van het ledental worden de mogelijkheden van ondersteuning in materiële en immateriële zin vergroot.

3.9 Bedrijfsvoering, personeel en organisatie

Wat betreft het financieel beleid zal het accent in deze beleidsperiode vooral liggen op verhoging van de eigen inkomsten. Behalve door sponsorwerving wil het NAI deze realiseren door hogere bezoekersaantallen in combinatie met een verhoging van de entreprijzen. Tarieven voor diensten worden verhoogd naar een meer marktconform niveau.

Het groot onderhoud van het NAI-gebouw blijft ook in de komende beleidsperiode een punt van zorg. De autonome kostenstijgingen in combinatie met gelijkblijvende budgetten nopen tot temporisering van investeringen en onderhoudsprogramma's. Het NAI hoopt in de komende jaren een oplossing te realiseren voor de klimaatomstandigheden in de depots, die niet beantwoorden aan de museale eisen, en de klimaatomstandigheden in de kantoren, die absoluut niet voldoen aan de ARBO-eisen. De investering van € 800.000 om de noodzakelijke verbeteringen door te voeren kan alleen worden gepleegd met een eenmalige bijdrage van het ministerie van OCenW.

Meer dan voorheen zijn goede ICT-voorzieningen van vitaal belang voor het NAI. De ontwikkelingen op het gebied van digitalisering, collectieinformatie, webpresentaties en digitale dienstverlening doen een zwaar beroep op de ICT-faciliteiten. Wil het instituut zijn functie als archief, kenniscentrum en (inter)nationaal platform naar hedendaagse maatstaven vervullen, zijn extra investeringen in de ICT-infrastructuur onvermijdelijk. Ook de beheerlasten zullen toenemen. Een adequate ondersteuning van de kerntaken van het instituut vraagt behalve goede ICT-faciliteiten ook een gericht scholingsprogramma voor medewerkers die met de applicaties zullen werken. Op ICT-gebied wil het NAI de samenwerking met partijen als V2, de KB en SURFdiensten voortzetten.

De directie wil de professionalisering van de organisatie waarmee deze cultuurplanperiode een aanvang is gemaakt, voortzetten. Scholing is daarbij een belangrijk instrument. Gelet op de achterstanden in beloning in vergelijking met andere sectoren (ook non-profit) wil de directie zich inspannen om secundaire arbeidsvoorwaarden als scholing en kinderopvang op een aanvaardbaar niveau te handhaven.